

УДК 947“1930”

УДЗЕЛ СТАХАНАЎЦАЎ У ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫМ ЖЫЦЦІ БССР ДРУГОЙ ПАЛОВЫ 1930-х гг.

Субоцін А. А.

Віцебскі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт
(г. Віцебск, Беларусь)

Аналіз. У дакладзе асвятляецца палітычны бок стаханаўскага руху ў БССР другой паловы 1930-х гг., які быў звязаны з актыўным удзелам стаханаўцаў у разнастайных формах грамадскай працы. Грамадска-палітычная дзейнасць стаханаўцаў замацавала іх высокі сацыяльны статус і сфарміравала мадэль палітычных паводзін працоўных.

Ключавыя словы: стаханаўскі рух, стаханаўцы, грамадска-палітычнае жыццё, палітычныя паводзіны.

Summary. Report highlights the political side of the Stakhanov movement in the BSSR in the second half of the 1930-s, which was connected with active participation of Stakhanovists in various forms of public work. Social and political activities of Stakhanovists reinforced their high social status and formed a model of political behavior of workers.

Keywords: Stakhanov movement, Stakhanovists, social and political life, political behavior.

Стаханаўскі рух, які разгарнуўся з другой паловы 1930-х гг., быў адзначаны не толькі карэннымі зменамі ў эканоміцы рэспублікі па асобных яе галінах, але і актыўным ўключэннем яго ўдзельнікаў у грамадска-палітычнае жыццё. Праз такое ўключэнне дзяржава ставіла мэту замацаваць сталінскую палітычную мадэль. У сваю чаргу, стаханаўцы, паказваючы выдатныя вынікі ў вытворчасці, павінны былі зарэкамендаваць сябе і як грамадскія актывісты.

Перш за ўсё на ўдзельнікаў стаханаўскага руху дадаткова накладвалася выкананне разнастайных грамадскіх абавязкаў. Напрыклад, стаханавец І. Трацэўскі з'яўляўся адным з арганізатараў культурнай працы сярод рабочых Рудабельскага спірт-завода [10, с. 31]. У першым хромавым цэху гарбарнага завода “Бальшавік” зборшчыкамі членскіх прафсаюзных узносаў з’яўляліся стаханаўцы Фельдман, Кеўскі, Моўшыкаў, страхавымі дэлегатамі – стаханаўцы Старбінер, Куніцкая, Рабко, Саханевіч, Арэкт, Ліўшыц, зборшчыкамі ўзносаў у фонд Міжнароднай арганізацыі дапамогі барцам рэвалюцыі – Перавозкін, Вайгель, Гурвіч, Капілевіч, стаханавец Хвашчэўскі быў рэдактарам штодзённай заводскай газеты [7, арк. 169-170]. На стаханаўца Рубіна (Мінская швейная фабрыка “Кастрычнік”) быў ускладзены абавязак па арганізацыі і правядзенні фізкультурнай працы сярод рабочых [5, арк. 209].

Яскравым прыкладам дэманстрацыі грамадска-палітычнай актыўнасці стаханаўцаў можна назваць іх удзел у правядзенні ваенна-патрыятычнай работы, якая арганізавалася для таго, каб прадстаўнікі рабочага класа змаглі разам з Чырвонай Арміяй быць падрыхтаванымі да абароны рэспублікі ад знешніх ворагаў. Безумоўна, што стаханаўцы як “знатныя людзі” разам са сваімі вытворчымі поспехамі павінны былі паказваць і вы-

датныя прыклады ваеннай падрыхтоўкі астатнім працоўным, дапаўняючы тым самым свой гераічны вобраз праяўленнем новых здольнасцяў. Так, у спісе стаханавак БССР, што былі вылучаны да ўзнагарод у сувязі з Міжнародным жаночым днём у 1936 г., Цэнтральны Савет прафесійных саюзаў Беларусі ў якасці самых актыўных удзельніц ваенна-патрыятычнай працы назваў наступныя імёны: М. Рабава (у 1935 г. атрымала званне пілота, з’яўлялася інструктарам парашутнай справы), Д. Слесарова (здала экзамен на пілота, была парашутысткай, снайперам, удзельніцай пераходу Віцебск–Мінск у процівагарах), удзельніцамі пераходу Мінск–Масква ў процівагарах былі Г. Кісялёва, А. Яўсюціна, В. Яўсюціна, званне Варашылаўскага стралка насілі Н. Сарба, Е. Лапянкова, Т. Ефрэмава, А. Шляхта [6, арк. 7-12]. Званне Варашылаўскага стралка таксама меў згаданы намі вышэй стаханавец Рубін з Мінскай швейнай фабрыкі “Кастрычнік” [5, арк. 129]. На фабрыцы “Сцяг ідустрыялізацыі” ў гонар гадавіны Чырвонай Арміі ў 1936 г. стаханаўцамі была арганізавана праца змены ў процівагарах на працягу ўсіх 7 гадзін [12, с. 2].

Яшчэ адным з характэрных праяўленняў грамадска-палітычнай актыўнасці ўдзельнікаў стаханаўскага руху былі кампаніі 1936 г., прысвечаныя абмеркаванню праекта новай савецкай Канстытуцыі і вывучэнню даклада І. В. Сталіна на VIII з’ездзе Саветаў па адзначаным пытанні. Падчас гэтых палітычных кампаній у працоўных калектывах рэспублікі стаханаўцы ў першых радах выступілі з прамовамі, у якіх былі адзначаны перавагі савецкага ладу, наяўнасць усіх спрыяльных умоў для рэалізацыі сацыяльных і палітычных правоў. Напрыклад, стаханаўка Мінскай швейнай фабрыкі імя Крупскай Пузік падчас абмеркавання праекта Канстытуцыі выказвалася на конт яе наступным чынам: “Сталинская Конституция действительно отражает то, что имеет в жизни наша молодёжь, – право на труд, отдых и учёбу”. У пацверджанне гэтых слоў яна прывядла прыклады сваёй выдатнай стаханаўскай працы, а таксама адзначала, якія агульнаадукацыйныя і тэхнічныя веды атрымала [2, арк. 3]. Такімі ж па змесце і па сэнсе былі і іншыя выступленні стаханаўцаў па рэспубліцы [3, арк. 124, 126, 128].

У далейшым, пасля прыняцця Канстытуцыі СССР, стаханаўцы выступалі і як адны з актыўных удзельнікаў працэсу яе вывучэння. Напрыклад, стаханаўцамі завода “Ударнік” у пачатку 1937 г. былі арганізаваны на сваіх кватэрах дзве гутаркі аб Канстытуцыі з удзелам 65-ці рабочых [3, арк. 130]. Рабочы-стаханавец Магілёўскага трубаліцейнага завода Г. Кавалёў узяў на сябе грамадскі абавязак не толькі вывучаць Канстытуцыю, але і дапамагаць у вывучэнні адзначанага дакумента астатнім рабочым [3, арк. 284]. Мерапрыемствы з удзелам стаханаўцаў, прысвечаныя абмеркаванню праекта Канстытуцыі і яе далейшаму вывучэнню, сталі адлюстраваннем працэсу фарміравання на прыкладзе актыўнасці гэтай сацыяльнай катэгорыі мадэлі палітычных паводзін, згодна з якой абавязковым лічыўся ўдзел кожнага працоўнага ў грамадска-палітычным жыцці, кожны працоўны павінен быў імкнуцца да павышэння ўзроўню сваёй палітычнай асветы і праяўлення актыўнай грамадскай пазіцыі адносна падтрымкі палітычных мэтаў савецкай улады. З другога боку, у адзначаных намі мерапрыемствах меўся і эканамічны аспект: іх арганізацыя стала падставай для разгортвання дзяржавай чарговага ўздыму вытворчага энтузіязму, бо перадавікі павінны былі не толькі паказаць перавагі савецкай прававой сістэмы, але яшчэ і натхніць сваім прыкладам рабочых і калгаснікаў на ўдасканаленне працы. Так, напрыклад, вынікам абмеркавання праекта Канстытуцыі на Магілёўскай шаўковай фабрыцы ў ліпені 1936 г. стала тое, што стаханаўцы і астатнія рабочыя ўзялі на сябе абавязанасць павялічыць выпуск прадукцыі шоўку да 7400 кг супраць 670 кг па норме [4, арк. 124].

Палітычныя мэты, якія дэклараваліся ўладай у рамках разгортвання стаханаўскага руху, былі накіраваны на падаўленне перш за ўсё кансерватыўнай пазіцыі гаспадарчых кіраўнікоў, на практыцы ж гэта ўсё вылілася ў больш шырокую палітычную кампанію, падчас якой у шкодніцкай дзейнасці і падрыве мерапрыемстваў сацыялістычнага спаборніцтва мог быць абвінавачаны любы член працоўнага калектыву. Пашырэнне кола людзей, што вызначаліся як праціўнікі стаханаўскаму руху, тлумачылася актывізацыяй палітычных працэсаў супраць часткі партыйных лідараў СССР і разгортваннем маштабных акцый па выяўленні так званых прыхільнікаў трацкізму па ўсёй

краіне. Адсюль і любыя няўдачы ў павышэнні прадукцыйнасці вытворчасці разглядаліся ў асноўным у кантэксце сфабрыкаваных спраў трацкісцкіх контррэвалюцыйных арганізацый. На такія палітычныя абставіны, на наш погляд, у некаторай ступені паўплывала і пазіцыя самаго Л.Д. Троцкага адносна стаханаўскага руху, адлюстраваная ім у кнізе “Преданная революция”, дзе ён выказаў сваё негатывнае стаўленне да дадзенай формы сацыялістычнага спаборніцтва [11]. У рамках палітычных кампаній супраць трацкізму, як мы выявілі, стаханаўцы выступалі ў якасці самых актыўных удзельнікаў выкрыцця новых “ворагаў”, што дазваляе разглядаць іх гераічны вобраз як ідэалагічны антыпод варожым вобразам трацкістаў, сфарміраваным савецкай прапагандай [1, с. 62].

У гэтым сэнсе стаханаўцы павінны былі выступаць не толькі як палітычная апора ўлады, але і як выразнікі незадаволенасці працоўных так званай варожай дзейнасцю прадстаўнікоў трацкісцкіх контррэвалюцыйных арганізацый. На прадпрыемствах БССР у 1937 г., як і ў іншых рэспубліках Савецкага Саюза, з актыўным удзелам стаханаўцаў былі наладжаны паказальныя мітынгі, дзе на перадавікоў ускладаўся абавязак ад імені рабочых выступіць у падтрымку справы над членамі вышэй адзначаных арганізацый. 24 студзеня 1937 г. паказальныя мітынгі прайшлі ва ўсіх цэхах фабрыкі “Камунарка”. На адным з мітынгаў стаханаўка дражэйнага цэха Яцкевіч выступіла з такой прамовай: “Трацкісцкія гады хацелі знішчыць нашу любімую савецкую радзіму і аднавіць капіталізм. Такіх гадаў трэба знішчыць, каб слядоў гэтых злачынцаў не было на нашай зямлі. Наш адказ павінен быць – яшчэ лепш авалодаць вайсковай справай, узмацніць бальшавіцкую пільнасць” [13, с. 4].

Канешне ж, такога роду прамовы насілі дэманстрацыйны характар і былі ініцыяваны ўладай. У той жа час мы можам меркаваць, што гэтыя выказванні часткова адпавядалі палітычным пазіцыям герояў вытворчасці, якія ў іх ужо паспела выхаваць савецкая дзяржава. Тым больш, што частка абвінавачванняў у прыналежнасці да трацкісцкіх арганізацый, як мы адзначалі, была звязана з “сабатажам” стаханаўскага руху, а гэтая форма сацыялістычнага спаборніцтва з’яўляўся галоўнай крыніцай сацыяльнага росту для рабочых і калгаснікаў. На прыкладзе правядзення мітынгаў, накіраваных супраць так званых трацкістаў, ішло далейшае фарміраванне вобразу стаханаўцаў як выдатных прадстаўнікоў працоўных. Са зместу стаханаўскіх выступленняў бачна, што ўзорным у паводзінах для кожнага прадстаўніка рабочага класа становілася палітычная пільнасць у адносінах да дзейнасці не выяўленых яшчэ ворагаў, у сувязі з чым кожны працоўны павінен быў узмацняць сваю ваенную падрыхтоўку, павышаць узровень палітычнай асветы і самааддана праяўляць сябе ў вытворчасці. Такую мадэль паводзін і ўвасаблялі на сваім прыкладзе стаханаўцы.

Выступаючы ў якасці самых лепшых працоўных, стаханаўцы ў шэрагу выпадкаў прызначаліся на тыя адміністрацыйна-гаспадарчыя пасады, якія раней займалі людзі, абвінавачаныя ў трацкізме, а ў прыватнасці ў зрыве стаханаўскага руху. Яскравым фактам такой заканамернасці выступае вылучэнне ў канцы 1937 г. на адказныя пасады стаханаўцаў Віцебскага чыгуначнага вузла. Напрыклад, машыніст-крываносавец Мастыхаў быў прызначаны памочнікам рэвізора па бяспекцы чыгуначнага руху, а стаханавец Антан стаў старшым інжынерам тэхнічнага бюро. Да гэтага адзначаныя пасады займалі спецыялісты, запозраныя ў прыхільнасці да трацкізму [8, с. 3]. Пасля палітычнай кампаніі 1937 г. “па ліквідацыі шкодніцтва” на прадпрыемствах Народнага камісарыята лёгкай прамысловасці БССР на кіруючую працу было вылучана 450 рабочых-стаханаўцаў. У даведцы прамысловага аддзела ЦК КП(б)Б “Вынікі выканання плана 1938 г. прамысловасцю БССР” гэтыя стаханаўцы былі названыя новымі людзьмі, сярод якіх асабліва вызначаліся бальшавіцкая пільнасць і самаадданая праца па ажыццяўленні праграмы далейшага росту прамысловасці [9, с. 197].

У выніку мы можам адзначыць, што высокі ганаровы статус стаханаўцаў меў палітычны кантэкст. На іх як на самых выдатных прадстаўнікоў працоўных накладваліся дадатковыя грамадскія абавязкі, перадавікі ўключаліся ў правядзенне ваенна-патрыятычнай працы, павінны былі ўдзельнічаць у масавых мерапрыемствах, звязаных з прыняццем Сталінскай Канстытуцыі, а таксама ў акцыях, накіраваных супраць так званых трацкісцкіх арганізацый. Падобныя прыклады грамадска-палітычнай ак-

тыўнасці канчаткова замацоўвалі станоўчы гераічны вобраз стаханаўцаў БССР, у якім вызначаліся ключавыя якасці, якімі павінны былі валодаць усе рабочыя і калгаснікі.

Літаратура:

1. Майер, Р. О чудесах и чудовищах. Стахановское движение и сталинизм / Р. Майер // Отечеств. история. – 1993. – № 3. – С. 56–65.
2. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 10655.
3. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 10657.
4. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 10667.
5. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 10776.
6. НАРБ. – Ф. 265. Воп. 1. Спр. 4447.
7. НАРБ. – Ф. 283. Воп. 1. Спр. 673.
8. Паліцын, С. Партыйныя і непартыйныя бальшавікі вылучаны на адказныя пасады / С. Паліцын // Звязда. – 1938. – 10 лют. – С. 3.
9. Развитие социалистического соревнования в Белорусской ССР (1919–1941 гг.): док. и материалы / Гл. арх. упр. при Совете Министров БССР; редкол.: Р. С. Васильева [и др.]. – Минск: Беларусь, 1980. – 272 с.
10. Стахановцы спиртовой промышленности БССР: [сб.]. – Минск: Гос. изд-во Белоруссии, 1936. – 78 с.
11. Троцкий, Л.Д. Преданная революция. Что такое СССР и куда он идёт [Электронный ресурс] / Л.Д. Троцкий // Марксистский Интернет-Архив. – Режим доступа: <http://www.marxists.org/russkij/trotsky/1936/betrayed/4.html>. – Дата доступа: 16.10.2012.
12. Фляўменбаум, Ф. Выдатныя ўзоры авалодання ваеннай справай / Ф. Фляўменбаум // Звязда. – 1936. – 8 сак. – С. 2.
13. Эпштейн, К. Растраліца трацкісцкіх бандытаў / К. Эпштейн // Звязда. – 1937. – 27 студ. – С. 4.